

Indhold: Det brede Læn

TEXTILMESTEREN

ORGAN FOR DANSK TEXTILINDUSTRIS MESTERFORENING

NUMMER 6 JUNI 1951 6. ARGANG

TEXTILMESTEREN

NR. 6 ☆ JUNI ☆ 1951

EFTERTRYK UDEN KILDEANGIVELSE IKKE TILLADT

Organ for

Dansk Textilindustri Mesterforening

Redaktør A. Norquist Hansen

Lyngbyvej 114³. København Ø. Ryvang 5177

Ekspedition Lyngbyvej 114³. Ryvang 5177

INDHOLD: Det hvide lin . Forvask, valg af vaskemidler, syrefarvning af uld og de dertil anvendte hjælpemidler . Referat af D.T.M.s 45. ordinære, årlige generalforsamling (fortsat) . Foreningsmeddelelser . Fra forretningsudvalget

DET HVIDE LIN

Af museumsinspektør, dr. phil. Margrethe Hald

I 1942 blev jeg af Nationalmuseet sendt ud for at samle almuetekstiler, specielt dækketøj og andre linnedvarer, og i en lang række bondehjem åbnede man beredvilligt kister og skuffer for mig. Jeg fik et klart indtryk af den omhu og pietet, hvormed de fleste kvinder omfatter »det hvide lin«, som de fik i medgift eller arv efter deres formødre, og i et sønderjydsk linnedskab fandt jeg følgende lille rim:

*»I dette Skab jeg gemmer tro,
hvad Moder kjær mig gav saa fro.
Og naar jeg ser mit hvide Lin,
jeg tænker paa kjær Moder min«.*

Hver verslinie var broderet med rødt på en hvid lærredsstrimmel, og hver strimmel var fæstet til sin hyldekant.

Det er naturligvis meget forskelligt, hvad de forskellige hjem har kunnet medgive en datter af linnedudstyr ved ægteskabs indgåelse. En kone, som nu er ca. et halvt hundrede år og indgiftet i en middelstor bondegård, har fortalt, at hun til sit udstyr fik 7 dusin håndklæder, 50 stk. lagener, 12 stk. pudevår (købte), 3 dusin do., hjemmevævede, 3 duge (købte), 40 (!) do. hjemmevævede. Denne rundelighed synes dog ikke at være noget specielt for et landbohjem; thi en husholdningseksper, som i 1796 giver råd og vejledning for alt hjemmets tarv vedrørende og med stor grundighed opregner, hvad der bør forefindes i et velordnet hus lige fra kokekar til porcelæn og møbler, foreslår af linnedvarer følgende: 6 par lagener samt 6 pudevår af første sort pr. seng (til pigekammersengen anser hun dog 3 par blårlær-

redslagener for fyldestgørende). I øvrigt nævner hun: 1 damaskesdug, 12 alen lang, med 2 dusin servietter, 1 do., drejls, med 2 dusin servietter, 2 fine drejlsduge, 8 alen lange, med 1½ dusin servietter til hver, 6 do., 5 alen lange, med 12 servietter til hver, 6 bygkornsduge til folkene, 12 viskeklæder til køkkenbrug og 12 fine håndklæder. »Alt er beregnet til een blandt skikkelige folk kaldet jævn husholdning, der ikke vil udelukke sig fra selskab«. Det er ret ejendommeligt at se, at forslaget omfatter 16 duge og 156 servietter, men kun 1 dusin håndklæder og et tilsvarende antal viskestykker. Det sidste kan just ikke kaldes overdrevet.

Men lad os nu lige se på, hvorledes stillingen i det hele taget har været gennem tiderne netop for de jævne linnedvarer, som spiller så stor en rolle i den daglige husførelse.

Ordet *lagen* betød oprindeligt blot et større stykke tøj i al almindelighed, og det stemmer således godt med, at en dug i 1559 kaldes for et *taffellagen*. Det bliver for så vidt også fuldt forsvaret at opfatte de store regelmæssige tøjstykker af uld, som er fundet udbredt over ligene i egekisterne fra bronzealderen, som lagener. Om brugen af uldlagener har man vidnesbyrd fra forskellige tidsafsnit. I Vadstena klosterets regler fra 1451—52 nævnes således vadmelslagen, og i danske bondeskrifter tales der om uldne sengeklæder, hvilket formentlig er det samme. I Vestjylland har uldlagener været yndede til vore dage, og de gik under betegnelsen »Hølsklær« eller »Tjaal«. Endnu ved begyndelsen af denne krig siges tøj til hølsklær at være fremstillet på uldvarefabrikken

i Grindsted. Også på Fyn og i Jylland kan man spore dem; en bedrestillet bondekone på Horsens-egnen har så sent som ved år 1900 ladet væve kiprede uldne lagener med blå og hvide terner; de var meget smukke og bløde og blev da også anset for særdeles fremragende. Endvidere har et materiale som læder været benyttet til lagener, og langt tilbage i tiden har både garvet og ugarvet skind hørt til sengeudstyret. Skindlagenerne skulle helst være 6 alen brede og 4 alen lange, og selv til den beskedneste slags regnede man 33 garvede fåreskind.

Men linnedstofferne da, hvornår har de gjort deres entré? Ja, de ældste fragmenter, vi kender af tøj fremstillet af plantestof, er fundet i en grav fra yngre bronzealder, og det består af brændenældetaver. Fund af hørfrø foreligger fra førromersk jernalder, og små stumper af hørlærred er påvist i en grav fra ca. 3. årh. e. Kr. f.

I sagatiden var lærred åbenbart benyttet i ret stor udstrækning til dragtstof, men det synes, som om en vis mistillid har hæftet sig ved det. Kongespejlet, der tager sig så omsorgsfuldt af etikette-spørgsmålet, råder: »Lad altid din skjorte beregnes til at være et godt stykke kortere end din kjortel; thi ingen høvisk mand kan pynte sig med hør og hamp«. Og i et gammelt vers skinner den åbenbare ringeagt ligefrem igennem. Det hedder:

*Hvem der slider Vadmæl og Lær',
di' har Klær'.*

*Hvem der bruger Linned og Blagen,
di' maa gaa med nagen.*

I det 16. århundrede menes linnedvarerne at være slået igennem såvel i overklassen som hos borgerskabet, og helt sjældne kan de næppe heller være, når der i Frederik I.s fundats af 1524 for det nye Sct. Annæ Hospital pålægges Københavns borgmester at tilse, at »samme fattige Mennesker holdes og renligen med rene Lagen paa alle Sengene hver Lørdag«.

Det er Troels Lund, der hævder, at linnedvarernes sejrsgang blev en af de vigtigste årsager til, at de gamle badeskikke gik af brug i slutningen af det 16. årh., og at hele opfattelsen af hygiejneproblemet ændredes. Han siger derom: Det var en fjernt liggende årsag, men mangfoldigt indgribende på alle områder, lige fra klædedragten til moralen; den stærkt tiltagende brug af linned. Da vilkårene var forandrede, så at legemet, der

tidligere var kommet i berøring med alt muligt, nu bestandig omgaves af linned, om dagen i form af skjorte, om natten i form af lagen, der alt kunne skiftes og således holdes rent, slog man om, og foretrak at vaske legemets omgivelser i stedet for dette selv. Ansigt og hænder blev nu de eneste, der trængte til tvætning, resten forudsattes at være ren. Så forsvandt da lidt efter lidt og halvt umærkeligt de gamle badstuer og den gammeldags badning«. Dette kan vel se ud som en tvivlsom fremgang for properheden, men en kendsgerning er det, at linnedvarerne i stigende grad fandt anvendelse til en række artikler, som stod i hygiejnens tjeneste, såsom bordduge og servietter, håndklæder, viskestykker og karklude.

Ejendommeligt nok har håndklædet, som vi umiddelbart ville anse for særlig nødvendigt i forbindelse med badning, åbenbart oprindeligt været regnet for alt for pyntelig en genstand for alvorlig benyttelse. Det tidligste vidnesbyrd om dets forekomst her i Norden har vi vist i den bekendte beretning om Svend Estridsøn, der morgenen efter slaget ved Nisaa (1062) kommer til Karl Bondes hus i Halland. Kongen ønsker at vaske sig, og får overladt et håndklæde, som han til stor harme for Karl Bondes hustru benytter med megen grundighed.

Håndklædet havde åbenbart — som navnet også antyder — egentlig kun med håndtvæt at gøre og nærmere bestemt med den, som blev foretaget umiddelbart før måltidets begyndelse i en tid, da det var skik at spise med fingrene. Og så har det vel sagtens endda kun været de allerfornemste, der gjorde så meget ud af det, thi endnu i 1640 finder galanteriets love det beføjet at formane: »Man bør hver Dag have den Ulejlighed at vaske sine Hænder, og man bør lade sit Ansigt vaske næsten lige saa tit, og en Gang imellem sit Hoved«. I fortegnelser fra borgerlige hjem omtales dog allerede ved udgangen af 16. århundrede af og til håndklæder, f. eks. »blårandede drejls og slette håndklæder«. I Renæssancetiden var håndklæderne meget lange, og det vides for eks., at Frederik II i 1586 bestilte 672 alen drejl, der alle skulle medgå til 100 håndklæder til kongen, og at enkedronning Sophie efterlod sig 282 håndklæder, der for størstepartens vedkommende havde en længde på 10—12 alen. Man yndede at dekorere med broderier i farve, og navnetræk og våben var foretrukne motiver.

(Fortsættes side 107)

Det hvide lin (fortsat fra side 94)

Men alt dette er tydelig nok overklassebetonet. At håndklædet som virkelig brugsgenstand meget sent er blevet en folkelig foreteelse, fremgår bl. a. af, at de håndklæder, Dansk Folkemuseum ejer fra bondehjem fra slutningen af det 18. og ind i det 19. århundrede, er rigt broderet med blomster, dyremotiver, initialer o.s.v., og ofte er de forlænget med blonder eller smukt fletværk. De er sikkert efterklange af højerestandsstykker og fremstillet alene for øjnenes lyst; af samme grund indtog de en fremtrædende plads på alkoven i stuen. For hverdagens trængsler var de næppe bestemt.

Litteratur:

Troels Lund: Dagligt Liv i Norden. — H. Ussing: Fra det gamle Als. — J. Olrik: Borgerlige Hjem i Helsingør for 300 Aar siden. — C. Nyrop: Niels Lunde Reiersen. — Margrethe Hald: De Bolstre blaa.

FORENINGSMEDDELELSER

Københavns afdeling

For juli måned er kontingentet for afdelingens medlemmer kr. 13,00. For de 65-årige kr. 10,00.

70 ÅRS DAG

Onsdag den 25. juli bliver tidligere værkfører Georg Christiansen 70 år.

I mere end 50 år arbejdede Georg Christiansen for samme firma, Holger Petersens fabrikker, hvor han ved flid og dygtighed skabte sig en anset stilling. I organisationsarbejdet indenfor D.T.M. har Georg Christiansen altid taget ivrigt del og var i mange år medlem af bestyrelsen som en fortræffelig sekretær. Med interesse deltager Georg Christiansen stadig i afdelingens møder.

Nylig havde Georg Christiansen den store sorg at miste sin hustru, der var meget afholdt af alle, der kendte hende.

Hugo Nielsen.

Hjertelig tak for udvist deltagelse ved min hustrus død og begravelse.

Georg Christiansen.

Lyngby-Brede afdeling

SKOVTUR

Afdelingens skovtur den 19. august.

Der køres fra Brede kl. 9,00, fra Lyngby Torv kl. 9,30.

Turen går ad den nye ringvej til Glostrup, Reerslev, Havdrup og Lille Skensved til Yderholm Kro, hvor den medbragte frokost spises. Der bliver herefter tid til en lille spadseretur i omegnen, inden der køres til Vallø Slot, hvor parken beses. Der drikkes eftermiddagskaffe på Vallø Strandhotel.

På hjemturen stopper vi i Herløv Kro, hvor der spises middag, som består af: Suppe, kalveryg med gemyse og dessert.

Prisen er 30 kr. pr. medlem med dame og 10 kr. for børn under 14 år.

Indtegning hos bestyrelsen. Listen slutter 15. juli.

Bestyrelsen.

Odense afdeling

KASSERERSKIFTE

Da vor kasserer, spindemester Falle Sørensen, er rejst fra Odense for at overtage en stilling som driftsleder i Ikast, gør vi medlemmerne opmærksom på, at hr. noppemester Sander Hansen, Sorgenfri Allé 19, Dalum, telf. 1162, har overtaget kassererposten fra 1. juni 1951 og træffes bedst efter kl. 17.

P. a. v. M. Bjertrup.

Herning afdeling

Ved et godt besøgt møde, der blev afholdt her i Herning den 20. maj talte magister Wolff om arbejdslederproblemer, og der var enighed om, at vi alle havde et godt udbytte af magisterens foredrag.

MEDLEMSMØDET I IKAST DEN 3. JUNI

Her mindedes foreningens æresmedlem, hr. H. L. Hansen, som altid har haft stor interesse i Herning afdeling, det var jo også herfra, H. L. Hansen var med til at starte D.T.M.

Der vil blive søgt kontakt med de øvrige funktionærforeninger i Herning for eventuelt at få oprettet et nærmere samarbejde foreningerne imellem.

MEDLEMSMØDER

Der afholdes ingen medlemsmøder i juli og august.

Hjertelig tak for udvist opmærksomhed på min fødselsdag.

E. Jensen.

Kolding afdeling

60 ÅR

Den 5. juli 1951 fylder P. Nissen 60 år. Afdelingen ønsker hjertelig til lykke.

FRA FORRETNINGSUDVALGET

Optaget i foreningen pr. 1. juni 51:

Medl. nr. 1527, Undermester Vagn Pedersen, Kbh.

Medl. nr. 1528, Farvermester Gerhard, Birk, Aalborg.

Medl. nr. 1529, Appreturmester Axel Barding, Kolding.

Medl. nr. 1530, Strikkemester Herbert Hansen, Kbh.

Optagelse i foreningen søges af:

Vævermester Paul Sørensen, K. P. Thomsen, Kbh.

Vævermester Orla Reinholdt Nielsen, Graucob Textiler, Kbh.

Farvermester Viggo Jensen, A/S. Barding, Kbh.

Dessinatør Johannes Thygesen, Mads E. Damgaards Fabriker, Herning.

Textiltekniker Harry Møller Jørgensen, Mads Eg Damgaards Fabriker, Herning.

Undermester Chresten Nielsen, A/S. Det nordiske Kamgarnsspinderi, Sønderborg.

Overflyttet til Textilarbejderforbundet:

Medl. nr. 1141, A. Th. Andreasen pr. 1/5 51.

Medl. nr. 1337, Corfitz Knudsen pr. 1/6 51.